

ZO

Ralien Bekkers

KAN

HET

NIET

LANGER

TIJD VOOR **VROUWEN** OM DE
KLIMAATCRISIS OP TE LOSSEN

ten have

ZO KAN HET NIET LANGER

*Voor alle vrouwen en meiden die ons
uit de klimaatcrisis zullen leiden*

VOORWOORD

OP HET KEERPUNT VAN
DE KLIMAATCRISIS

De klimaatcrisis. We horen er steeds vaker over, want mensen beginnen te begrijpen dat het klimaat een serieus thema is, en dat we hard aan de slag moeten om de wereld leefbaar te houden. Maar gebeurt dit ook? Volgens mij niet. Alles gaat nog altijd door op dezelfde, oude manier. Klimaattop na klimaattop, kabinet na kabinet, rapport na rapport. Een fundamentele omslag is echter heel hard nodig.

De signalen zijn overduidelijk. Wetenschappers schreeuwen al tientallen jaren moord en brand – maar niemand die echt luistert. Behalve klimaatactivisten, die daarom alles doen wat ze kunnen om een statement te maken – ondertussen zelfs in musea. Echter lijken veel mensen daardoor bozer te worden om een schilderij met een glasplaat ervoor, dan over de zorgwekkende staat van het klimaat. Maar op een onleefbare Aarde, is er ook geen kunst om te bewonderen. Scholieren staken in groten getale, overal ter wereld. Klimaatrampen worden elk jaar erger: Australië staat in brand, een derde van Pakistan overstroomt en in woestijngebieden loopt de temperatuur op tot een onleefbare 55 graden Celsius. Vijf miljoen mensen overlijden jaarlijks aan klimaatgerelateerd extreem

weer, en rond de twintig miljoen mensen slaan jaarlijks op de vlucht als gevolg van klimaatverandering.

Economisch onderzoek toont aan dat de kosten van klimaatactie (volgens sommigen erg hoog) veel lager zijn dan de kosten van de gevolgen van de klimaatcrisis en klimaatrampen, die steeds intensiever worden. We zijn 70 procent van alle biodiversiteit wereldwijd in de afgelopen vijftig jaar verloren, en dagelijks verdwijnen honderdvijftig soorten, grotendeels veroorzaakt door vernietiging van de natuur, nauw samenhangend met klimaatverandering. Ministeries van Defensie werken al jaren aan klimaatrisicoanalyses, vanwege de veiligheidsrisico's en internationale spanningen die veranderingen in het klimaat en gerelateerde grondstofschaarste – zoals het gebrek aan water en voedsel – met zich meebrengen. Verzekeringsmaatschappijen worden steeds nerveuzer en verhogen dekkingskosten, omdat ze zien hoeveel klimaatschade ze gaat kosten. Steeds meer bedrijven realiseren zich dat de klimaatcrisis ze duur zal komen te staan, en beginnen duurzaamheid daarom steeds serieuzer te nemen (al is er nog veel *greenwashing*). Overheden ontwikkelen steeds ambitieuzere klimaatplannen, maar komen ze nog amper na.

We weten wat er aan de hand is, maar de broodnodige actie blijft uit. In veel gevallen is zelfs sprake van het tegenovergestelde. De productie van fossiele energie was in 2022 hoger dan ooit, ook al riep het Internationaal Energieagentschap op om te stoppen met *alle* nieuwe winning van fossiele brandstoffen om een klimaatcatastrofe te voorkomen. In de zes jaar na het afspreken van het klimaatakkoord van Parijs investeerden de zestig grootste banken ter wereld bijna vijf biljoen dollar in de fossiele industrie. Dezelfde overheden die het Parijsakkoord ondertekenden gaven bijna zes biljoen dollar uit aan directe en indirecte fossiele subsidies binnen een jaar tijd. Fossiele subsidies vormen maar

liefst 7 procent van het mondiale bruto binnenlands product (bbp); hernieuwbare energie wordt slechts met 0,1 procent van het bbp gesteund. Vervuilende, fossiele bedrijven maken meer winst dan ooit tevoren. Wanneer hier vreedzaam tegen wordt geprotesteerd door bezorgde burgers, worden zij steeds vaker en steeds heftiger geïntimideerd en opgepakt door de politie. Het gebruik van privéjets – die tientallen malen vervuilender zijn dan reguliere vliegtuigen – is sinds de pandemie scherp toegenomen. De rijken worden steeds rijker, terwijl steeds meer mensen hun rekeningen niet meer kunnen betalen. Samenlevingen zijn meer verdeeld dan ooit, onder andere door de toename van desinformatie via sociale media. Wereldwijd leven nog altijd zeventien miljoen mensen (9 procent van de wereldbevolking) in extreme armoede van minder dan 1,90 dollar per dag, en meer dan achthonderd miljoen mensen leven in hongersnood anno 2022. In alle hoeken van de wereld nemen democratische praktijken toe en voeren strijdlustige mannen verwoestende oorlogen, waar veel mensen onder lijden. Neem daarbij de vernietigende gevolgen van de klimaatcrisis, en we gaan een zorgelijke toekomst tegemoet.

Zo kan het niet langer. We kunnen niet op deze manier doorgaan. Als we alles hetzelfde blijven doen, verandert er nooit wat. Grote veranderingen zijn nodig om de klimaatcrisis op te lossen. We staan op een keerpunt. Welke weg kiezen we? De weg vooruit, de weg terug in de tijd, of meteen de afgrond in?

Wat mij betreft doen we het vanaf nu helemaal anders. We hebben daarom meer vrouwen en vooral meer vrouwelijk leiderschap nodig om het tij te keren. Onder ‘vrouwen’ verstaan we iedereen die zich identificeert als vrouw. We volgen de moedige jonge meiden die zich over de hele wereld uitspreken voor een klimaatrevolutie. We luisteren naar vrouwelijke economen die ons de mogelijkheden van een

nieuwe economie tonen. We leren van vrouwelijke leiders die de nadruk leggen op samenwerking in plaats van op het individualisme. We kiezen voor een inclusieve en intersectionele benadering van het klimaatprobleem en klimaatoplossingen. We maken ruimte voor nieuwe leiders, die de rijke diversiteit van de samenleving weerspiegelen. We maken korte metten met het ouderwetse *old boys network*, roepen het fossiele patriarchaat een halt toe en strijden onvermoeibaar voor gelijke (vrouwen)rechten. We durven te vertrouwen op vrouwen, op elkaar, op onszelf.

Laat ik duidelijk maken dat ‘mannen’ niet per se het probleem zijn; het patriarchaat is dat. Mannen kunnen onderdeel zijn van de oplossing, en ik hoop dat de meeste mannen ervoor kiezen om dat te worden. De strijd die voor ons ligt is er een tussen een leefbare, bloeiende planeet en de verwoestende machten van het patriarchaat. Ook veel vrouwen werken er nog altijd aan mee om deze mannelijke maatschappijvorm in stand te houden. Het is de hoogste tijd om ons hierin te verdiepen en gezamenlijk de strijd voor een leefbare toekomst aan te gaan.

Sinds mijn zestiende werk ik aan de klimaatcrisis – in Nederland, de Verenigde Staten en verschillende regio’s van de wereld. Van lokale organisaties tot aan de Verenigde Naties. Van activisme en advies, tot onderzoek en onderhandelingen, tot nationaal en internationaal beleid. Ik geloof in de kracht van mijn generatie, die samen met degenen die nu aan de knoppen zitten het verschil kan maken – als we ons tenminste volledig inzetten, samenwerken en niet opgeven. Hopelijk doe je mee!

INLEIDING

WAAROM HET KLIMAAT OVER VROUWEN GAAT

In 2018 mocht ik voor mijn werk een van de bijzonderste landen ter wereld bezoeken: de Marshalleilanden. Ik werkte bij een internationale klimaatcoalitie in Washington, NDC Partnership, die landen ondersteunt bij de uitvoering van hun plannen onder het klimaatakkoord van Parijs¹ uit 2015. Dit land fascineerde me vanwege de enorme kwetsbaarheid voor veranderingen in het klimaat, die hand in hand gaan met de strijdlustigheid van de bevolking. Marshalleilandse jongeren en politici spelen wereldwijd een leidende rol om hogere klimaatambitie aan te jagen, vanuit het geloof in de mogelijkheid om de toekomst veilig te stellen en de concrete noodzaak om te overleven. Als de zeespiegel blijft stijgen zullen de eilanden namelijk onbewoonbaar worden. Wat mij daar opviel was de belangrijke rol van vrouwelijk leiderschap en gendergelijkheid in de klimaataanpak.

1 Internationaal bindend VN-verdrag over het klimaat, overeengekomen in 2015 met 193 landen en de Europese Unie (EU), ondertekend en in werking sinds 2016. Heeft als centrale doelstelling om de gemiddelde temperatuurstijging wereldwijd tot 1,5 of ruim onder de 2 graden Celsius te beperken, door gezamenlijke inspanningen van alle landen.

De Marshalleilanden zijn een matriarchale samenleving in de frontlinie van de klimaatcrisis. Land wordt doorgegeven via de vrouwelijke lijn van de familie, terwijl wereldwijd vaak het tegenovergestelde het geval is. Om een idee te geven van de kwetsbaarheid van het land: op vrijwel elk deel van het hoofdeiland, Majuro, zie je aan de ene kant de oceaan en aan de andere kant de lagune. Je wordt letterlijk omringd door water. En je kunt met eigen ogen zien dat de grond aan de randen van de eilandengroep langzaamaan wordt ‘opgeslokt in de oceaan’, zoals een medewerker van een van de twee hotels in de hoofdstad het omschreef. De Marshalleilanden tonen dan ook veel leiderschap voor klimaatactie wereldwijd: hun voortbestaan staat op het spel. En het zijn met name vrouwen die deze beweging leiden of het stokje langzaamaan overnemen.

Toen ik voor het eerst op de Marshalleilanden kwam, was daar voor het eerst ooit een vrouw president: dr. Hilda C. Heine. Zij leidde de strijd voor internationale klimaatactie, vanuit een klein land met een luide stem en sterk leiderschap. President Heine was de eerste Marshalleilander ooit die promoveerde. Ze zette eerder de belangrijke vrouwenorganisatie Women United Together Marshall Islands op. Onder president Heines leiderschap stelden de Marshall-eilanden ambitieuze doelen voor onder andere het significant verminderen van uitstoot (mitigatie) en het aanpassen aan de gevolgen (adaptatie). Ze ontwikkelden bijvoorbeeld gezamenlijk een ‘nationaal overlevingsplan’, waarbij ze allerlei belanghebbenden gedurende een periode van meerdere jaren betrokken. Ook werd een zeer ambitieuze routekaart gelanceerd om in 2030 de helft van de elektriciteitsvoorziening te hebben verduurzaamd, en een strategie om in 2050

netto nul ('net-zero'²) uitstoot te bereiken in alle sectoren van de economie. De regering besteedde in de klimaatplannen veel aandacht aan belangrijke overkoepelende thema's zoals gendergelijkheid, mensenrechten, financiering, onderwijs en klimaatleiderschap.

Onder het leiderschap van deze eerste vrouwelijke president werd een commissie opgezet die de uitvoering van klimaatactie coördineert en voortgang bijhoudt: de Til E Til Eo-commissie. Dit betekent *Lighting The Way* – oftewel het licht zijn dat de weg leidt naar een duurzame toekomst met een veilig en leefbaar klimaat. Een van de werkgroepen noemde zichzelf naar de Marshallse term voor 'kracht van binnenuit' – met het idee dat de kennis en kracht van de bevolking volop wordt benut om samen te streven naar een beter leven voor iedereen.

Samen met haar dochter, de internationaal bekende 'klimaatdichter' Kathy Jetñil-Kijiner, liet president Heine sterk, openhartig, urgent en vrouwelijk leiderschap voor de toekomst zien. Ik werkte met Kathy samen rondom een serie nationale dialogen op de eilanden waarbij de overheid brede groepen uit de samenleving consulteerde voor hun klimaatplannen. Kathy leidt een organisatie (Jo-Jikum) waarin ze Marshallse jongeren betreft bij de klimaatcrisis vanuit hun kracht als Pacifisch eiland, bouwend op cultureel erfgoed en tradities. Ze organiseert sessies met jonge vrouwen die vaak net als hun moeders en grootmoeders kunst weven van natuurlijke materialen (zoals bladeren van kokospalm en pandanen). Tijdens het weven maken ze ruimte om klimaatverandering en de toekomst van hun land te bespreken. Dit onderwerp vormt

2 Netto-nul-emissies worden bereikt wanneer de hoeveelheid geproduceerd broeikasgas niet meer is dan de hoeveelheid die uit de atmosfeer wordt verwijderd. In deze staat wordt klimaatverandering niet verergerd. Net-zero is breder dan koolstofneutraliteit, want naast koolstofdioxide (CO₂), omvat dit ook andere uitstoot zoals methaan (CH₄) en lachgas (N₂O).

voor veel jongeren een grote bron van wanhoop, vanwege hun onzekere toekomst. Kathy helpt jongeren om zichzelf beter uit te drukken aan de hand van poëzie, muziek en kunst, en zo wordt een hele nieuwe generatie klimaatactivisten gemotiveerd om hun stem op hun persoonlijke manier te laten horen. Kathy gebruikt haar eigen krachtige dichterlijke kunsten om de wereld bewuster te maken van het verhaal van de Marshalleilanden, waar klimaatrechtvaardigheid en nucleaire rechtvaardigheid samenkomen.

Op de Marshalleilanden hebben de Verenigde Staten (vs) tussen 1946 en 1958 nucleaire testen uitgevoerd (nog steeds zijn er jaarlijkse – niet-nucleaire – rakettesten in de atol waar zich een Amerikaanse militaire basis bevindt) en het radioactieve afval hiervan is weggestopt in een betonnen ‘koepel’ (de Runit Dome) op een van de eilandjes waar niemand woont. Door zeespiegelstijging wegens klimaatverandering wordt de fysieke integriteit van de koepel aangetast, wat kan resulteren in een nucleaire ramp in de Pacifische Oceaan, met grote gevolgen voor de Marshalleilanden (die al disproportioneel veel burgers aan kanker en andere ziektes hebben verloren door de nucleaire testen) en voor de rest van de regio.

Kathy is internationaal klimaatgezant voor de Marshall-eilanden, samen met Tina Stege. Tina werkt vanuit hun ambassade bij de Verenigde Naties (VN) in New York aan het vertegenwoordigen van de belangrijke eilandstem in internationale discussies over klimaatverandering en duurzame ontwikkeling. In een partnerschap tussen generaties, in directe samenwerking met jongeren uit de eilandstaat, initieerde Tina de ‘Kwon-Gesh Pledge’, wat ‘plechtige plicht’ betekent. Hiermee vroegen ze overheden om jongerenparticipatie te garanderen in nationale en lokale klimaatgerelateerde besluitvorming. In haar internationale rol inspireert ze veel jonge Marshalleilandse vrouwen die zien hoe het toonbeeld van vrouwelijk leiderschap van hun eiland impact

heeft in een omgeving die (historisch gezien, maar nog steeds) gedomineerd wordt door (witte) mannen.

Doreen de Brum is de dochter van de voormalige klimaatambassadeur en belangrijke ‘architect’ van het Parijs-akkoord, Tony de Brum, en zij heeft het ‘klimaatstokje’ van hem overgenomen na zijn overlijden in 2017. Sinds 2019 is zij ambassadeur in Genève, waar ze namens de Marshall-eilanden als eerste eilandstaat een zetel in de Mensenrechtenraad van de VN heeft. Daar streed ze jarenlang voor een Speciaal Rapporteur voor Mensenrechten en Klimaatverandering – een positie die eindelijk is gecreëerd. Hierdoor kan de VN mensenrechtenschendingen aankaarten die verergerd worden door klimaatverandering, zoals de nucleaire erfenis waar de Marshalleilanden momenteel mee kampen.

Molly Helkena werkte voor het ministerie van Cultuur en Binnenlandse Zaken aan gendergelijkheid en mensenrechten. Bij het ontwikkelen van de klimaatplannen voor de Marshalleilanden werd dat een van de belangrijkste pijlers waar rekening mee werd gehouden in het klimaatbeleid, met als doel om de sociale, economische en politieke status van Marshalleilandse vrouwen te verbeteren. Zo hebben vrouwen – ondanks de matriachale samenleving waarin zij zeggenschap hebben over land – helaas nog heel lage vertegenwoordiging in de door mannen gedomineerde politiek, minder kansen, en ondervertegenwoordiging in andere besluitvorming. Nu wordt bij het ontwikkelen van klimaatoplossingen direct rekening gehouden met gendergelijkheid en mensenrechten.

Angeline Heine-Reimers was voor lange tijd de enige vrouwelijke directeur van een energiedepartement in de hele Pacifische eilandregio. Ze heeft een veelbelovende energietransitie-strategie voor het land opgezet, en is nu bezig om de eilandengroep – waaronder de meest afgelegen gebieden – zo snel mogelijk naar 100 procent duurzame energie

over te laten schakelen. Als onderdeel hiervan garandeert Angeline dat vrouwelijke technici worden getraind om zonnepanelen te installeren en onderhouden, zodat er meer werkgelegenheid is, vrouwen onderdeel kunnen zijn van de energietransitie, en deze in het geheel versneld kan worden. Ook zorgt ze ervoor dat vrouwen op de meest afgelegen eilandjes persoonlijk eigendom kunnen verkrijgen over bijvoorbeeld een zonnepaneel, wat hen enorm vooruithelpt door toegang tot schone elektriciteit – en onafhankelijkheid.

Toen ik in 2019 het op een na grootste eiland, Ebeye, bezocht voor een van de klimaatdialogen, bracht ik de avonden door met Marshalleilandse overheidscollega's. Op dezelfde atol (Kwajalein) is een Amerikaanse militaire basis gevestigd, op het luxe gedeelte, en waar de vliegtuigen landen. Je moet dan ook via Amerikaanse grensbewaking om het eiland op te kunnen. Als niet-Amerikaan en niet-Marshalleilander moest ik daarom door Amerikaanse legerofficiërs naar de bootterminal worden geëscorteerd. Op het luxe deel mochten we namelijk niet blijven, en dus pakte we de boot naar Ebeye, waar de Marshalleilandse bevolking woont. Het contrast kon niet groter: het Marshalleilandse deel wordt door sommigen zelfs de 'sloppenwijk van de Pacific Ocean' genoemd. Ook wat klimaatverandering betreft kon je hier de ongelijkheid goed zien: waar ze rondom de Amerikaanse legerbasis al druk bezig waren met het ophogen van land en het bouwen van een zeewering, gebeurde er in het Marshalleilandse deel nog niets, en was het hoogste punt eigenlijk onbedoeld – namelijk de vuilnisbelt.

Kitlang Kabua is een jonge vrouw uit Ebeye, en vertelde me dat ze heel graag senator wilde worden. Op de eilanden is veel steun voor jonge mensen en jonge vrouwen om de politiek in te gaan, al zijn ze nog erg ondervertegenwoordigd. Een jaar later was het haar gelukt en zat ze als jongste vrouw ooit in het parlement op het hoofdeiland. En niet

voor niets: vlak daarna mocht ze al aan de slag als minister voor Onderwijs in 2020, en twee jaar later werd ze vanwege haar succesvolle werk benoemd als eerste vrouwelijke minister van Buitenlandse Zaken en Handel van de Marshalleilanden. Ook in andere belangrijke delen van de overheid zie je dat het mogelijk is voor (zeer jonge) vrouwen om leiding te geven, destijds bijvoorbeeld in de rol van secretaris en ondersecretaris van Financiën, en tevens de hoogste overheidsambtenaar, die ook wel de *Chief* wordt genoemd.

De jonge generatie op de Marshalleilanden is bijzonder indrukwekkend. Anfernee ‘Nenol’ Kaminaga identificeert zich als een panseksuele en genderqueer man. Hij zette het eerste openlijke lhbtq+-initiatief³ op in de Marshalleilanden vanuit een lokale organisatie gericht op het verbeteren van de gezondheid van jongeren. Bij de Internationale Migratieorganisatie (IOM) ondersteunde hij andere jonge klimaatleiders en zette hij de eerste nationale jongerendialoog ooit op. Nenol betreft andere jongeren bij zijn werk om sociale thema’s onder de aandacht te brengen. Jonge Marshalleilandse vrouwen zoals Selina Neirok Leem spreken daarnaast keiharde waarheden in allerlei internationale machtsfora, waar ze met steun van de overheid de ruimte innemen om de stem van hun volk te laten horen. Toen in Parijs in 2015 het klimaatakkoord werd gesloten, gaf toenmalig klimaatambassadeur Tony de Brum het laatste woord in de plenaire zaal aan Selina, als 18-jarig meisje van de eilanden, wat grote indruk maakte op de aanwezigen. Vijf jaar later schrijft ze dat ze sindsdien een ‘klimaatstrijder’ is geworden, en steeds comfortabeler in haar rol laat ze haar stem op een krachtige, authentieke manier horen. Onderschat haar wijsheid niet. Op de klimaattop in 2021 sprak

3 Lhbtq+ is een afkorting voor lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender, intersekse, queer, en andere mogelijke genderexpressies.

Selina als volgt: ‘Als jong persoon van de Marshalleilanden ken ik uit eigen ervaring de noodzaak voor samenwerking voor het bouwen van een veerkrachtige samenleving en het implementeren van rechtvaardige, inclusieve en onderling verbonden klimaatoplossingen.’ Dit zijn de inzichten en leiders die we nodig hebben om de klimaatcrisis op te lossen.

Er is ook sterke samenwerking en verbondenheid tussen de verschillende generaties. Zowel ouderen als jongeren zeggen dat zij hun land niet gedwongen willen verlaten door de klimaatcrisis, en dat ze hun voorouderlijk land, cultuur en bestaan op de eilanden willen behouden. Terecht: het is een kwestie van overleven. En daar wordt samen voor gestreden.

De situatie op de Marshalleilanden legt een aantal belangrijke aspecten bloot. Ten eerste: de klimaatcrisis is nu al harde realiteit voor landen die er amper aan hebben bijgedragen (de Marshalleilanden zijn verantwoordelijk voor minder dan 0,00001 procent van alle uitstoot wereldwijd). Dit vraagt om klimaatrechtvaardigheid. Ten tweede: gendergelijkheid is een belangrijke component om rekening mee te houden bij klimaatoplossingen. Daar moet meer aandacht voor komen. Ten derde: vrouwen kunnen sterk en effectief leiderschap tonen op het gebied van klimaat, mits ze daarvoor de ruimte krijgen en zichzelf kunnen zijn. We zien dat wanneer vrouwen invloedrijke posities bekleden, klimaatbeleid inclusiever en effectiever wordt, en dat nieuwe generaties geïnspireerd, gemotiveerd en geholpen worden om mee te doen. Je ziet dat mannen in deze gevallen weten dat vrouwen ook voor hen strijden: namelijk voor de toekomst en het voortbestaan van het hele volk. Zouden we dat kunnen bewerkstelligen in de hele wereld?

Om de klimaatcrisis effectief te kunnen aanpakken, hebben we drie dingen nodig: vrouwelijk leiderschap, gendergelijkheid en klimaatrechtvaardigheid.

Tijd om aan de slag te gaan.

**‘Ralien Bekkers is de hoopvolle stem van een nieuwe generatie vrouwen die opkomt voor onze planeet.’
– Marjan Minnesma, oprichter en directeur Urgenda**

We staan op een cruciaal punt in de klimaatcrisis en met het oude, mannelijke leiderschap gaan we het niet redden. Ralien Bekkers put uit haar ervaringen bij internationale organisaties om te laten zien dat er iets grondig mis is met het mannelijke machtsmonopolie. **Maar er is hoop.** Steeds meer vrouwen en meiden leiden de duurzame revolutie en werken aan de noodzakelijke systeemverandering. Zij wijzen volgens Bekkers de weg naar een houdbaar en vreugdevol leven hier op Aarde.

‘Ralien biedt een genuanceerde en verhelderende inkijk in hoe vrouwelijk leiderschap (wat mannen dus ook zouden kunnen!) in deze tijd de sleutel is voor een multidisciplinaire aanpak van de complexe klimaatproblematiek.’ – Helga van Leur, meteoroloog

‘Overtuigend en constructief. Ik hoop dat veel mannen de moed hebben om dit boek te lezen.’ – Paul Polman, business leader, campaigner en voormalig CEO Unilever

Ralien Bekkers (Amsterdam, 1992) werkt met overheden en instituties op het gebied van klimaat. Eerder werkte ze bij de Verenigde Naties en studeerde ze af aan Yale University.

th ten have

www.uitgeverijtenhave.nl

